

תחיית הימאות העברית

The Renaissance of Jewish Seamanship

ניסן התשע"ב ■ 4/2012 ■ 895

בוגריו קיבלו סרטיפיקטים לעלייה לארץ. ספינת האימונים של בית-הספר, **שרה א'**, הגיעה לנמל חיפה בשנת 1936 ותלמידי בית-הספר על סיפונה. אירוע זה השפיע על צעירים ביישוב ללכת לבית-ספר ימי. הסוכנות היהודית הקימה בשנת 1938 בית-ספר ימי בצמוד לבית-הספר המקצועי שליד הטכניון בחיפה. לימים שירתו בוגרי שני בתי-הספר בתפקידים בכירים בחיל הים ובצי הסוחר הישראלי.

הר ציון, התרצ"ו, תל-אביב - צי סוחר

חברת **ללוד ימי ארץ-ישראל** הפעילה שתי אניות מעורבות - משא ונוסעים. הן הפליגו בקו חיפה-איסטנבול-קונסטנצה, לשם ייצאו פרי-הדר ומשם יבאו בין השאר עץ ובקר. על אחת מהן, **הר-ציון**, פיקד רב-חובל **אריך הירשפלד**, ימאי ותיק, שנאלץ לברוח מגרמניה הנאצית. כאחד הימאים המקצועיים, שעלו ארצה מארצות שונות בשנות ה-30, היה בין מניחי התשתית המקצועית לצי הסוחר בארץ. על סיפון הר-ציון התקיים ביוני 1937 כנס היסוד של **חבל ימי לישראל**, ארגון ששם לו למטרה את קידום החינוך הימי בקרב הנוער בארץ-ישראל. בין מקימיו היה המהנדס **עמנואל טובים**, ממיסדי זבולון, שפעל רבות לקידום הספנות בארץ-ישראל.

בקו חיפה-טריאסט הפליגה בשנים 1934-1936 אנייה לבנה והדורה, **תל-אביב** בבעלות ארנולד ברנשטיין, איל ספנות יהודי מהמבורג, הייתה אניית נוסעים ומטען. בקרב אנשי הצוות היו יהודים, שמצאו כך דרך להימלט מגרמניה הנאצית.

קומץ האנשים וכלי-השייט המתוארים כאן הם רק חלק קטן מפעילות אינטנסיבית למען הקמת הספנות העברית בארץ-ישראל בתקופת שלטון המנדט הבריטי.

ד"ר דניאלה רן

היסטוריונית של תולדות הספנות בארץ-ישראל ובמדינת ישראל

תודתנו נתונה לרב-חובל הלל ירקוני על תרומתו.

עיצוב בולים: רונן גולדברג, טוביה קורץ
עיצוב חותמת ומעטפה: רונן גולדברג
Stamp design: Ronen Goldberg, Tuvia Kurtz
Cancellation & Envelope design: Ronen Goldberg

ספנות וימאות עברית לא התקיימו בתקופה העות'מאנית, ורק עם כיבוש הארץ בידי הבריטים השתנה המצב. החלת שלטון המנדט על הארץ הביאה לפרץ של יוזמות כלכליות לצד גידול מתמיד של האוכלוסייה. מאחר שלא היו כאן תעשייה וחקלאות שיכלו לספק את צרכי התושבים ואת צרכיהם של אנשי הממשל והצבא הבריטי, גדל היבוא שהגיע מאירופה דרך הים. אניות זרות רבות הגיעו לארץ לנמלי חיפה, תל-אביב ויפו, והמטענים שונעו ליעדם במשאיות וברכבות.

הפוטנציאל הכלכלי הטמון בענף הספנות העתיר בהון ובכוח-אדם, לא נעלם מעיני אנשי עסקים ביישוב, ומשך גם את תשומת לבו של הנהגתו. במהלך עשרים השנים שבין סוף מלחמת העולם הראשונה לבין פרוץ מלחמת העולם השנייה הופעלו בארץ-ישראל מספר קווים אניות בבעלות יהודית, שפעלו במזרח הים התיכון ובים השחור. בה בעת עלה הצורך בהכשרה למקצוע הימאות ונפתחו שני בתי-ספר ימיים. בירקון ובנמל חיפה פעלו תנועות נוער ימיות. כל אלה הניחו את היסוד להקמת צי הסוחר וחיל הים של מדינת-ישראל.

החלוץ, התרע"ט, יפו - התחלה

חברת הספנות **אסדות וספנות חופית** רכשה בשנת 1919 אניית קיטור קטנה, שנקראה **החלוץ**, במטרה להוביל מטענים לאורך חופי מזרח הים התיכון. אחד ממלחיה היה **ירמיהו הלפרן**, בנו של מיכאל הלפרן, שהעלה את רעיון הקמת ארגון השומר. מיכאל הלפרן אף הגה - כבר בימי העלייה הראשונה - תוכנית להקמת צי עברי אשר יעלה את יהדות הגולה לארץ. בפברואר 1921 טבעה החלוץ, הספינה העברית הראשונה, מול חופי ארץ-ישראל.

בשנת 1927 נכנסה לשירות בהובלת מלט ספינת מפרש ממונעת בשם **גוזל** בבעלות מפעל המלט **נשר**. בשנת 1928 פיקד עליה רב-חובל **זאב הים** בהפלגותיה בין נמלי מזרח הים התיכון. לאחר פרישתו מתפקיד זה, פעל **זאב הים** לקידום הימאות והספנות לאורך שנים רבות.

שרה א', התרצ"ו, חיפה - הכשרה

הכשרת נוער לימאות החלה בראשית שנות ה-20 במסגרת תנועות הנוער הימיות **הפועל, מכבי, אליצור** ועוד. ביניהן בלטה **אגודת יורדי-ים זבולון**, שהכינה את חבריה להפליג על אניות סוחר. ירמיהו הלפרן, ממקימי המחלקה הימית **בבית"ר**, הקדים להבין את החשיבות העצומה שבהכשרת בני-נוער למקצוע הימאות. ביוזמתו נפתח בשנת 1934 בנמל צ'וויטאווקה שבאיטליה בית-ספר ימי עבור תלמידים יהודים.

The Renaissance of Jewish Seamanship

Jewish seamanship and shipping did not exist during the Ottoman period but this changed after the British occupation of Eretz Israel. Following the establishment of Mandatory rule there was a surge of economic initiatives alongside a steady growth in the population. There was no industry or agriculture to sustain the needs of residents and British government authorities and military, thus importation from Europe via sea increased. Many foreign vessels docked in the Haifa, Tel-Aviv and Jaffa ports, from which goods were then shipped to their final destinations on trucks or trains.

The economic potential of the shipping realm, with its abundance of capital and manpower, did not go unnoticed by businessmen in the Jewish community (the Yishuv) and also attracted the attention of Yishuv leaders. During the 20-year period between the end of WWI and the outbreak of WWII a number of shipping lines owned by Jews operated in Eretz Israel, sailing in the eastern Mediterranean and the Black Sea. Two schools were opened at that time to provide professional seamanship training and maritime youth organizations operated on the Yarkon River and at the Port of Haifa. All of these laid the foundations for the establishment of the State of Israel's merchant marine and navy.

Hehalutz, 1919, Jaffa

In 1919, the **Asdot Vesapanut Hofit** shipping company acquired a small steamship, called **Hehalutz** (The Pioneer) in order to transport goods along the eastern shores of the Mediterranean. One of the sailors aboard the ship was **Jeremiah Helpern**, the son of Michael Helpern, the first proponent of the Hashomer defense organization. During the First Aliyah wave of immigrants to Eretz Israel in the late 19th century, Michael Helpern also proposed a plan to establish a Jewish fleet that would bring Jewish immigrants from the Diaspora to Eretz Israel. Hehalutz, the first Jewish-owned ship in Eretz Israel, sank off the coast in February 1921.

In 1927, a motorized sail vessel called **Gozal** (Fledgling) was brought into service by its owner, the **Nesher** cement company, to carry cement. In 1928, Captain **Zeev Hayam** commanded its voyages along the eastern Mediterranean. After retiring his command **Zeev Hayam** continued to promote seamanship and shipping for many years.

Sarah A, 1936, Haifa

Numerous maritime youth organizations, such as **Hapoel**, **Maccabi**, **Elizur** etc. began conducting seamanship training for young people in the early 1920's. Prominent among them was the **Zevulun Seafaring Society**, which prepared its members to sail on merchant marine vessels. Jeremiah Helpern, who was among the founders of the **Beitar** youth movement's maritime department, understood early on the immense significance of training youths to be seamen. At his initiative, a nautical school for Jewish students was established in Civitavecchia, Italy in 1934. Graduates were granted certificates allowing them to immigrate to Eretz Israel. Students visited Haifa Port aboard the school's vessel

חומת אירוע להופעת הכול SPECIAL CANCELLATION

Sarah A in 1936. This event increased Yishuv youths' interest in maritime training. The Jewish Agency established a nautical school as part of the Technion's vocational school in Haifa. In time, graduates of both schools came to serve in senior positions in the Israeli navy and merchant marine.

Har Zion, 1936, Tel-Aviv

The **Palestine Maritime Lloyd** company operated two vessels which carried both passengers and freight. They sailed on the Haifa-Istanbul-Costanza route, exporting citrus fruit and importing, among other things, wood and cattle. One of them, the **Har Zion**, was commanded by veteran seaman Captain **Erich Hirschfeld**, who was forced to escape Nazi Germany. As one of the professional seamen who immigrated to Eretz Israel from various different countries during the 1930's, he was among those who laid the professional foundation for a merchant marine in Israel. **Hevel Yami Le'Yisrael**, an organization that promoted maritime education among the youths of Eretz Israel, was founded on board the Har Zion in June of 1937. Among the organization's founders was engineer **Emanuel Tuvim**, also one of the founders of Zevulun, who worked actively to further shipping in Eretz Israel.

From 1934-1936, an elegant white ship sailed the Haifa-Trieste route. The **Tel-Aviv**, owned by Arnold Bernstein, a Jewish shipping magnate from Hamburg, served as both a passenger and freight vessel. Among the crew were Jews who used this as a way to escape Nazi Germany.

The handful of people and vessels described above are but a small portion of the intense activity that contributed to the development of Jewish shipping in Eretz Israel during the British Mandate period.

Dr. Daniela Ran
Historian, specializing in the history of
Jewish and Israeli Shipping

With thanks to Captain Hillel Yarkoni for his contribution.

השירות הבולאי - טל: 076-8873933
שדרות ירושלים 12, תל-אביב-יפו 68021
The Israel Philatelic Service - Tel: 972-76-8873933
12 Sderot Yerushalayim, Tel-Aviv-Yafo 68021
www.israelpost.co.il * e-mail: philserv@postil.com

Issue: April 2012
Design: Ronen Goldberg, Tuvia Kurtz
Stamp Size: 30 mm x 40 mm
Plate no: 872, 873, 874 (no phosphor bar)
Sheet of 12 stamps
Tabs: 4
Printers: Joh. Enschede, The Netherlands
Method of printing: Offset